

A bírálóbizottság értékelése

Szívós Mihály tudományos érdeme a jelaktus fogalmának bevezetése a magyar szemiotikai szakirodalomba. Disszertációjában a jelaktusok osztályozására és rendszerezésére vállalkozott, a jelaktusok elméletének hasznos ismertetését nyújtva. Jelaktuson a jelekkel vagy a jelek segítségével végrehajtott cselekvést érti, ám e központi fogalomra vonatkozó definíciója nem hangsúlyozza eléggé a kommunikáció és a performativitás, azaz a másokra való hatás és akár egy új valóság létrehozásának mozzanatát. A disszerens önértelmezésében munkájának legfőbb tudományos hozadéka, hogy a jelalkalmazást cselekvésként felfogó Morris-féle elmélet meghaladásaként bevezeti a konstatív és a performatív jelhasználat különbségét. Szóba hozza, hogy e megkülönböztetés ugyan már Austinnál is megtörténik, sőt Szívós Mihály a jelaktusok rendszerezését is részben a beszédaktusok típusai alapján végzi el, miközben azt kifogásolja, hogy elődje a beszédaktusok javára elhanyagolta volna a jelaktusok fontosságát. Mindezt Austin két példájának újraértelmezésével igyekszik igazolni, ám ezek az interpretációk féloldalasak, mert éppen a beszédaktusok rovására erősítik meg a beszéd nélküli jelaktusok jelentőségét. A disszerens azt sem veszi figyelembe, hogy Austin nem csak elbizonytalanítja, hanem vissza is vonja a konstatív és a performatív különbségét.

A disszerens célja a jelaktusok önálló entitásként való felfogása, s ennek jegyében a szemiotika függetlenítése a nyelvészettől, a nyelvfilozófiától és a logikától, mindenekelőtt a beszédaktus-elmélettől. Az így értett szemiotika önállóságának megerősítésekor azonban néhol túlzásokba esik: például nem veszi tekintetbe a cselekvésként értett jelalkalmazásnak az antikvitas óta megfigyelhető reflexióit, s az egyetlen helyes elgondolás kizárólagosságának érvényével felnagyítja a jelaktusok felismerését gátló ún. „szemiotikai és szemléleti akadályokat”, indoklás nélkül figyelmen kívül hagy olyan fontos tudománytörténeti mozzanatokat, mint pl. a Derrida-Searl-vita. Szívós Mihály a nyelv jelölő szerepét egy szintre hozza bármely nem-nyelvi jelalkalmazással, de ezt a meglehetősen egyedülálló véleményt nem indokolja. A szerző a jelaktusokat cselekvésként fogja fel, ám érveléséből hiányzik az intencionalitás elemzése, valamint a jel észlelésének, értelmezésének és alkalmazásának, egyáltalán a nyelv minden észlelést és megértést megalapozó aspektusának hermeneutikai és (techno)mediális feltételrendszere. Kevésbé meggyőző a jelaktusok és a beszédaktusok közötti prioritás evolúcióelméleti és gyermeklélektani bizonyítása, hiányos Kant és a neokantiánus hagyomány jelelméleti aspektusú tárgyalása. Kifogásolható a jelaktus-példák gyakran pusztán ismeretközlő, címszószerű számbavétele, a mozaikszerű felépítés, az érvelés menet szakadozottsága, s nem utolsósorban a disszertáció filológiai megalapozottságának hiányosságai, ami miatt nem válik mindig egyértelművé, mi tekinthető személyes hozzájárulásnak a szóba hozott kérdések megvilágításában.